

24 ОКТЯБРЬ УЗБЕК ШИЛДАЛИ ФАВЛАДИ ШИЛИ МАҚОМИ БЕРИЛЯЛИ КУН

Ўтган асрнинг иккинчи ярми, айниқса, 60-80-йиллар оралигидаги сиёсат ўзбек тилини миллий тил сифатида камситишга, маълум даражада ҳакоратлашга қаратилган эди. Хатто, ўша пайтада кўзга кўринган тилшунос олимларимиз ҳам яқин келажакда кардош тилларнинг бир-бираға сингиб кетиши, миллий тилнинг эса асосан оила тили мақомини олиши ҳакида илмий мулоҳазаларни айтиш даражасига етиб боришиган эди. Ана шундай мураккаб вазиятда Абдулла Қаҳҳор, Мақсад Шайхзода, Миртемир, Иzzat Султон каби адиллар тилимизнинг соғлигини асараш, асрлар давомида тўлланган бебаҳо тил хазинасини муҳофаза килиши ташвишида яшадилар. Ҳар бир янги бадиий асарда ўзбек тилининг гўзал, беназир ва тақорламас фазилатларни кўрсатиши учун үриндилар. Улар она тилимизни ҳар бир ўзбек ҳимоя килганидагина муваффақиятга эришишимиз мумкинлигини яхши англашар эди.

СЎЗ МАСЬУЛИЯТИ

Мен ҳозирги кунда қайси таълим масканида тил ҳакида гапирсан, Абдулла Қаҳҳор, Озод Шарафиддинов каби она тилимиз жонкуяларини эслайман. Бу алломаларда тилимиздаги ҳар бир сўзга, сўз ўйинига, ибораларга катта масъулият билан ёндашиб туғуси жуда кучли эди.

Собик курсодошим ёкуб Яқавлукхажаев ўша пайтларда "Ўзбекистон маданийти" газетаси топшириги билан Абдулла Қаҳҳордан тўккис сатр интервью олиши учун адилнинг ўйига борганида, Абдулла ака унга бир хафтадан кейин келишини айтганиндар. Ёкубжон: "Устоз, бор-йўғи тўққиз сатр экан, ҳозир айтиб кўйколинг", — деганидга ёзувчимиз ҳеч нарса демай ўйига кириб этибди. Начора... Таникли адабийнинг ўзига ярши эркалиги бўлади-да, деган хаёл билан дўстим ишхонага қўйтган. Аммо бир хафтадан кейин ярим бетигина маколачани кўлига олганида, Абдулла Қаҳҳорнинг сўз масъулиятини накадар чўкур хис килишига тасандонлар айтганин. Чунки интервьюдаги ҳар бир сўз дўстим тасаввурда олов бўлиб ёнган экан. Устозимиз Озод Шарафиддинов Абдулла Қаҳҳорнинг "Аяжонларим" пъесасини ўқиб чиқанларидан адибга: "Хийла яхши меҳнат килибсиз", — деган эканлар. Шунда Абдулла ака: "Бор-йўғи минг саҳифа ижод килдим холос", — деб жавоб беридилар. Пъесанинг ўзи 100 бетга бормас экан. Демак, адаб битта асари ўн марта қайта кўздан кечириб, ҳар бир сўз, ҳар бир гапни персонажнинг феълини очишига хизмат килиши лозимлиги нуткан назаридан ишлаб чиқсан экан.

Озод Шарафиддинов билан бўлгун сухтатларда шоилярнинг ўзига хос услуби ҳакида кўп сўзлар шедид. Кизиги шундаки, Озод акага бирор шоирнинг бир мисра шөврими ўқиб берсангиз бас, улар муаллифни ҳеч иккиланмай топар эдилар. Бу шоирлар қаторида Ту-

роб Тўла, Аскад Муҳтор, Ҳамид Фуломлар бўлар эди. Чўллон билан Миртепмир эса мисрадан эмас, битта сўздан танир эдилар. Бу фазилатнинг шаклланшини ўзбек тилидаги гўзларга битмас-туғанмас ифода имкониятидан ахтариш керад.

Биз ўз шогирдларимизга бадиий адабийтнинг сўз санъати эканларини тушуништаришмизда лугат бойлигидаги сўзлардан бадиий асарда фойдаланиси, ҳар бир сўзни санъат куоролга айтларини ташкидлаймиз. Тилимизнинг бекиёс имконияти ўрхун — Энсоид битикларидан Алишер Навоий ғазалларигача, Яссавий ҳикматларидан ёш адиллар ёзган асарларига намоён бўлади.

Абдулла Кодирйининг «Ўтган кунлар» асариди Ҳасанали Отабекка бир сафар "бегим" деса, иккичи сафар "ўғлим" дер эди. Ҳар бир мурожаатда алоҳида максад назарда тутиларди. "Сиз ўшами?", "Сиз кўвасиз?" каби сўз ва сўз бирималарнинг ифода кўламини ҳам тўлиғи ўрғаниб етганимиз йўқ. Еки Абдулла Қаҳҳорнинг "Асрор бобо" хикоясидаги "Оқ пошто таҳтадан тушгани билан, оқ амин амнилигидан тушмабди", "Майз бўлсан" каби ахойиб ўринлар тилимизнинг, ҳакикатан ҳам бетакор ифодага эга эканини кўрсатади.

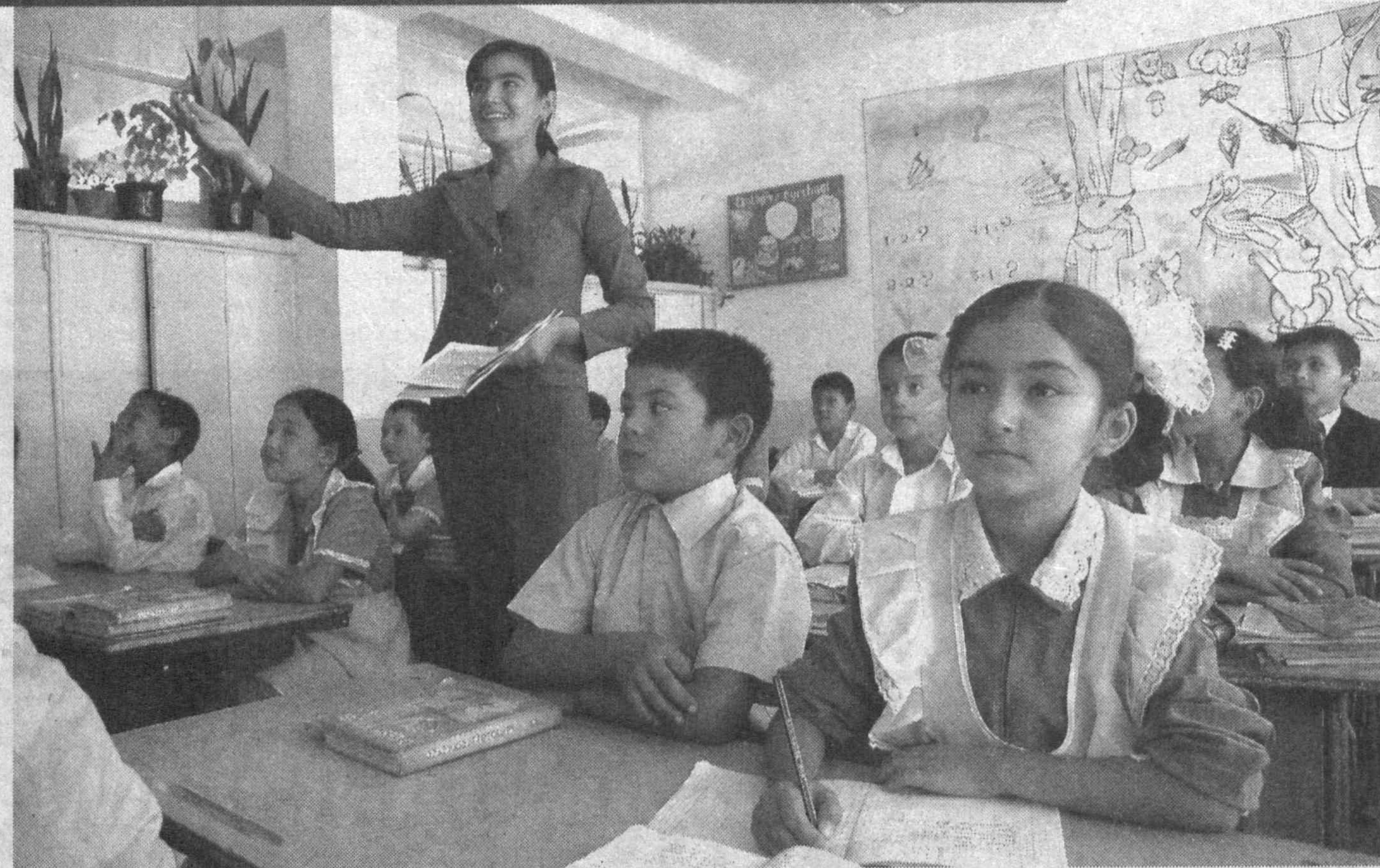
Юкоридаги мулоҳазаларни ҳайдан ўтказган бир пайтада телевидениеда "Сел шаҳар кўчаларини вайрон қилиди" ёки "Шўларимиз олийгоҳларга ўқишига кириш тараддуидилар", газета саҳифаларида "Биринчи шаҳар шифохонаси", "Анъанавий Назира Ахмедова кўрги", "Жайдари фалсафа", "Жаҳоний муммалор" ёки давлат миқёсидаги расмий хабарларга "мехмоннавозлик", "муҳтасар" каби сўз ва сўз бирималарни эштирек эканмиз, ўқир эканмиз, она тилимизнинг соғлигини таъминлашни аввало матбуотдан бошлаш керак, деган андишага бо-

рамиз. Шунингдек, телевидение титрларидаги, вактли матбуотдаги беҳисоб имло хатолари ҳам она тилимиз мақоми ва шаънига мос келмайди, деб хисоблаймиз.

Үрни келгандга янга бир мулоҳазани айтиш лозим. Тилга бўлган эътибор кўп жихатдан ўрта таълим мактабларидан бошланади. Ҳозирги она тили дарслеклари уларни алоҳида эътибор билан қайта кўриб чишиш лозимлигini кўрсатмоқда. Айниқса, кейинги йилларда нашр килинган дарслеклар музалифларининг тезкорлик билан янгиланиш, катор мавзуларни ўрганишда бъаъзан қарама-карши қоидаларнинг ўрини олишига сабаб бўлмокда. Натижада, ўқитувчи қайси қоидага амал килиши билмай қолмоқда. Умумтаълим мактабларидан она тилини ўқитишига барнишланган илмий-методик тадбир ўтказиб, ўқиши-ўқитиш муаммоларини ҳал қилиш пайти келмади-макан, деган мулоҳазага борасан, киши.

Хулас, тилимизга Давлат мақоми берилшини нишонлашда аниқ амалий тадбирларни белгилаш тил байрамининг янада самарали натижага беришини таъминлар эди.

Омонулла МАДАЕВ.

Тилимизнинг жарангдорлиги, ўзбекона тутғарларнинг кочирим ва тагдор мъйноларга бойлиги, бъози ибораларнинг ўндан ортиқ синонимлари борлиги ҳакида кўп гапирамиз. Айниқса, ўзбек мумтоз адабиёти билан синичлаб танишишса, фикрни ифодалаш учун она тилимизнинг ҳар бир ўзбек ҳимоя килганидагина имфафияттага эришишимиз мумкинлигини яхши англашар эди.

Оре-оре, гул узарсан, хоридин андиша қил.

Пашшаким, бедорликдин ичти одам қонини, Бавзи-баззи мардуми бедордин андиша қил.

БЕСАРҲАД ИФОДА МАЙДОНИ

Азим СУОН

Милим

Тангрим инояти — оптогум тилим, Ҳур хонадониминг чироги тилим.

Мастман Момо Ерим ҳаволаридан, Ҳамзак эмасман, турғорум тилим.

Боғлар турға-турға қуши билан гўзал, Турға қушилар аро сайдорум тилим.

Танглайда қотмасин миллатим тили, Синимасу зангламас қайрогум тилим.

Бир сокон саҳронинг тўрғай бўлсан, Топганим — қудугим-булган тилим.

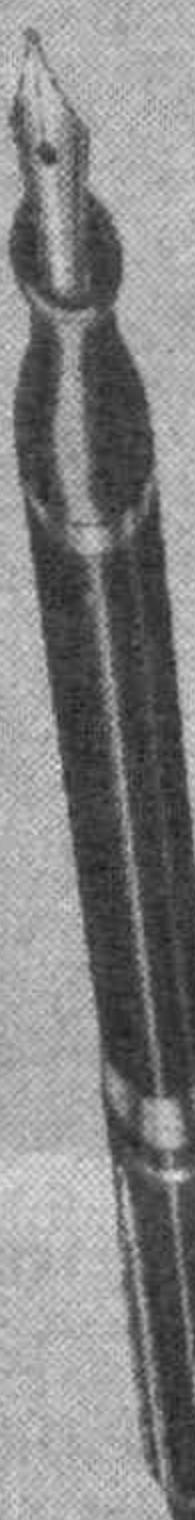
Эҳтимол, тилимдан бошқа дўстим ўй, Еём ҳам ўй ёзур, яргон тилим.

Сўзлашгум Ер юзи аҳли билан тенг, Қитъалараро тик байргум тилим.

Эканлигини янга бир карра англеш мумкин. Мисол учун мумтоз шоир Ҳужанзар Ҳувайдонинг биргина "Андиша қил" радифиғазалини олиб кўрайлик. Ундағи "андиша" сўзи эса бир неча мъйнода маҳорат илиа кўлланилган. Келинг, аввал иштаги тўлиқ кетларийлик.

Эй дило, гул вактида, гулзордин андиша қил, Узмагил беҳуда гул, гулкордин андиша қил.

Кимки кирди бу чаманга то гул узмай қолмади,

Рози дилни айтмагил, ҳар кимни сан маҳрам билib, Оқил эрсан, маҳрами асрордин андиша қил. Ганж топсанг, зоҳир этма, тут нуҳон элдин они, Топса шуҳрат, золими бадкордин андиша қил. Эй Ҳувайдо, этмагил, Мажнунек сирринги фош, Айласан одат "анаҳақ", дордин андиша қил.

Бирорни худа-бехуда ранжитиш, ўзгалар олиди камситиг ўзини англамаган кишиларнинг касбидир. Бирорни таҳқилемоқдан кўра, унга тўрии йўл кўрсатишни оладиган эхтиёт бўл, ишонгани орбитишдан эхтиёт ўтада-раҳада ишонгани ҳонигинг меканини инобатта кўр, гул эканнинг меҳнатини инобатта ол, деган фалсафа мухасин.

Ҳаётда шундай кишилар борки, улар токи сен ўз ишинганинг устаси экансан, ўннингда парвона бўлашиди. Энг якини ҳониганинг ҳам шонидан олдин унинг тиқонидан кўр, гул эканнинг махнатини инобатта ол, деган фалсафа мухасин.

Демак, биргина газалда шунчалик маъни бор экан, мумтоз адабиётимизнинг Алишер Навоийдан тортиб Муҳаммадизо Оғаҳийдек даҳоларини ўрғанини сўз сехридан баҳраманд бўлиши учун кенг имкониятидир. Ўзбўнда ўзбек тилига давлат мақоми бе-дурдан одиндорни, яни охири йўқ маломатларни ўйла, деймимоқда.

Демак, биргина газалда шунчалик маъни бор экан, мумтоз адабиётимизнинг Алишер Навоийдан тортиб Муҳаммадизо Оғаҳийдек даҳоларини ўрғанини сўз сехридан баҳраманд бўлиши учун кенг имкониятидир. Ўзбўнда ўзбек тилига давлат мақоми бе-дурдан одиндорни, яни охири йўқ маломатларни ўйла, деймимоқда.

Максуд ЖОНИХОНОВ.

ГАЗ РУСУМЛИ РОССИЯ АВТОМОБИЛЛАРИ

Ўзбекистондаги расмий эксклюзив дистрибутор

AVTOGDOM PLUS

ГАЗ-31105, «ВОЛГА»

ГАЗ-3221, Микроавтобус, 15 ўринидкли

ГАЗ-33023 «Фермер», юк кўтариши — 1,5 тн., 6 ўринидкли

ГАЗ-2705, 7 ўринидкли метталл билан колланган фургон, юк кўтариши — 1,3 тн., 3 ёки 7 ўринидкли

ГАЗ-3307, 40 та газ баллонлари ташувчи

700015, Ўзбекистон Республикаси, Тошкент ш., «Шахрисабз» к., 16-А ўй.
Тел./факс: (998-71) 132-12-01, 132-10-35, 132-03-62.
Тезкор мулокот
линияси телефонлари:
126-12-94, 126-25-42.
E-mail: info@auto.uz
web-site: www.auto.uz

ГАЗ-3309 Турбодизель юк кўтариши — 4,5 тн., 2 ўринидкли

ТАШИКИЛОТ КЕНТ ТУРДАГИ «ГАЗ РУСУМЛИ АВТОМОБИЛЛАРИ» ТАКИФ ЭТАДИ
- «Волга» автомобиллари;
- 6-15 ўринидкли микроавтобуслар;
- 3-7 ўринидкли метталл билан колланган (цельнометаллические) фургонлар, юк кўтариши — 0,8 тн.;
- 1,5-4,5 тн. юк кўтариликдан юк маниналари.

ШИНГАДЕК, МАХСУС ТЕХНИКАЛАРНИ ЕТКАЗИШ БЕРИШ ЧУЧУН БУОРТАМАЛРА ҚАБУЛ КИЛАДИ:
ТЕЗ ЁРДАМ МАШИНАЛАРИ: «Волга», «Газель», «Соболь».
ЮК МАШИНАЛАРИ: озиқ-овқат, саноат моллари ва нон ташидиган, изотермик, вакумли асепсинизаторлар, автогидрокутиргичлар, автоустахоналар, бургулаш (буровые), чиқинчи ташидиган, донгилор, бильбордлар, автозавакуплар, АВТОЦИСТЕРНАЛАР: сут ташидиган, ёнлиги ташидиган, самосваллар.

АВТОМОБИЛЛАР — КРЕДИТ ВА ЛИЗИНГА
Газета таҳариринт компьютер марказида терилиди ва операторлар
Жамшед Тогаев ва Мухамедали Бегмуратов томонидан саҳифаланди.

Газета таҳариринт
компьютер марказида
терилиди ва операторлар
Тогаев ва Мухамедали Бегмуратов
томонидан саҳифаланди.

Газета таҳариринт
компьютер марказида
терилиди ва операторлар
Тогаев ва Мухамедали Бегмуратов
томонидан саҳифаланди.

Газета таҳариринт
компьютер марказида
терилиди ва операторлар
Тогаев ва Мухамедали Бегмуратов
томонидан саҳифаланди.

Газета таҳариринт
компьютер марказида
терилиди ва операторлар<br